

Handleiding

voor professionele dialogvormen

Jos Castelijns en Karel Koolen (Hogeschool de Kempel, Helmond)
Bas van den Berg en Carla Compagnie (Marnix Academie, Utrecht)
Mieke Knaapen en Lizette de Man (Iselinge Hogeschool, Doetinchem)
Eize Stamhuis (Hogeschool VIAA, Zwolle).

Projectgroep

Jos Castelijns en Karel Koolen (Hogeschool de Kempel, Helmond)
Bas van den Berg en Carla Compagnie (Marnix Academie, Utrecht)
Mieke Knaapen en Lizette de Man (Iselinge Hogeschool, Doetinchem)
Eize Stamhuis (Hogeschool VIAA, Zwolle).

Colofon

Redactie: Jos Castelijns
Technische redactie: Cora van Soerland
Vormgeving: Frank Coenders
Beeldmateriaal: Shutterstock
Drukwerk: Weemen, Boxmeer

Inhoud

1. Omgaan met professionele dilemma's	4
2. Vier professionele dialoogvormen	6
3. Handelings- en zingevingsdimensie	10
4. Scripts voor professionele dialoogvormen	12
5. Aanwijzingen voor het toepassen van professionele dialoogvormen	20

Bijlagen

A. Toelichting presentatie 'Een leraar blijf je altijd.	24
B. Kijkwijzer 'Wat houdt mij bezig?'	34
C. 'Leraar wie ben je?' Verhalen voor een professionele ontmoeting met 2, 3 of 4 personen	38
D. Evaluatie-instrument 'De roos van persoonlijk meesterschap'	40
E. Toelichting video 'Elke leraar heeft een eigen verhaal'	43

© 2015 CEPM, uitgegeven in eigen beheer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van CEPM.

CEPM | Weg der Verenigde Naties 1 begane grond (0.5) | 3527 KT | Utrecht | 030 410 05 98 | info@cepm.nl

1 Omgaan met professionele dilemma's

Goed onderwijs staat of valt bij betrokken leraren die belangstelling en aandacht hebben voor hun leerlingen, ouders en collega's, die gevoelig zijn voor wat deze nodig hebben, die voor hen beschikbaar zijn, die wijs, empathisch en tactvol handelen. Professionals kortom, die menselijke verbindingen aangaan. Natuurlijk is goed onderwijs ook afhankelijk van de deskundigheid van leraren. Die deskundigheid rechtvaardigt hun bemoeienissen met leerlingen en is wat hen professionals maakt. Maar een leraar die geen menselijke verbindingen aangaat met zijn leerlingen, levert niet de kwaliteit die nodig is voor goed onderwijs.

De kwaliteit die we hier bedoelen, duiden we aan met de term persoonlijk meesterschap. Met persoonlijk meesterschap bedoelen we de algemeen menselijke aspecten van professionaliteit die niet specifiek bij het beroep horen, maar die er wel de kern van vormen. Het is wat leraren 'toevoegen' aan het ambachtelijke van hun beroep, waardoor hun beroepsuitoefening meer wordt dan 'toegepaste wetenschap'. Persoonlijk meesterschap is een persoonlijke kwaliteit die weliswaar moeilijk te objectiveren valt, maar ook weer niet willekeurig is, net als kunst. Mensen verschillen onderling nu eenmaal van mening over wat kunst is. Maar je kan zoals een kunstenaar of een connaisseur kunstzinnigheid en goede smaak wel ontwikkelen, bijvoorbeeld door kunst te maken, door erover na te denken, door er veel met andere kunstenaars en connaisseurs over te praten en zo tot inzicht en waardering te komen.

De kern van persoonlijk meesterschap ligt in de kwaliteit van de humane relaties tussen leraren en hun leerlingen. Juist in die relaties doen zich professionele dilemma's voor, schurende (of botsende) opvattingen van de leraren zelf over hun eigen handelen, die het karakter hebben van een innerlijk conflict. Dilemma's dwingen leraren om in de uitoefening van hun beroep in concrete situaties keuzes te maken en die te verantwoorden. Leraren kunnen bijvoorbeeld een spanning ervaren tussen de opvattingen van de organisatie waarvoor zij werken en hun eigen (morele) standaarden. Dit kan bij hen vragen oproepen als: 'Richt ik me op het belang van de organisatie of op het belang van de leerling?' en 'Volg ik mijn eigen professionele oordeel of hou ik me aan de voorgeschreven procedures?' Professionele dilemma's kunnen leraren onzeker maken en een bedreiging vormen voor hun enthousiasme en beroepstrots. Maar ze kunnen ook een belangrijke motor zijn voor hun ontwikkeling. Professionele dilemma's roepen namelijk vragen op als: Wat is nu eigenlijk goed onderwijs? Wie ben ik als leraar? Waar sta ik voor? Wanneer ben ik een goede leraar? Door antwoorden te zoeken op dergelijke vragen, ontwikkelen leraren hun professionele identiteit. Ze ontwikkelen de deugden die essentieel zijn in de uitoefening van hun beroep, zoals moed, zorgvuldigheid, tact en wijsheid.

In deze handleiding beschrijven we vier professionele dialoogvormen. Ze hebben als doel persoonlijk meesterschap te ontwikkelen. Kenmerkend voor professionele dialoogvormen is dat ze leraren met elkaar in gesprek brengen en hen uitdagen hun eigen professionele dilemma's te onderzoeken. De aan

name is dat zij zich daardoor niet alleen beter bewust worden van deze dilemma's, maar ook dat ze die zodanig leren duiden dat ze er in professioneel opzicht (beter) mee leren omgaan en er anders over leren communiceren.

Bij professionele dialoog gaat het niet enkel om het oplossen van problemen of om het veranderen van gedrag sec (de ambachtelijke kant van het beroep), maar ook om het door leraren samen zoeken naar dieper inzicht en zingeving. Een professionele dialoog verloopt niet via een vast stramien of volgens een strakke planning; dialoog leidt niet zelden tot onverwachte uitkomsten. De term professionele dialoog suggereert dat er aspecten van professionaliteit zijn, die niet langs de planmatige weg van interventies te professionaliseren zijn. Ze zijn wel te ontwikkelen langs de weg van de dialoog.

Deze handleiding is onderdeel van de toolbox, 'Professionele dialoog'. In deze toolbox bevinden zich materialen die gebruikt kunnen worden ter ondersteuning van de professionele dialoog. De materialen zijn bedoeld voor begeleiders, niet om vrij verspreid te worden. De inhoud en de vorm zijn gebaseerd op het boek 'Een leraar blijf je altijd' (waarvan ook een exemplaar in de toolbox is opgenomen).

Utrecht, 2015

Voor een meer uitvoerige inleiding met achtergrondinformatie over het project waarbinnen deze handleiding is ontwikkeld, zie:

'Toelichting en verantwoording', pag. 4-6.

